

Ivwiegbe vwe etaeta vwe urhobo

Silence in urhobo verbal arts

Ogheneruemu Lucky EJOBEE (Ph.D) *

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0000-7723-7995>

Benjamin Akpovona OVERARE **

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0000-7611-3827>

ASITIRATI

Isiesi nana ka tota kpahe ivwiegbe/unuegbe vwe eta-eta re ihwo re Urhobo ekevuovo. Ihwo re Urhobo, ayen ihwo re dia ubrekpo re Ovwo vwe evun re oto re Inaijiria vwe Idelta. Ivwiegbe oyen irueru re ohwo vwo je eta eta oke ro fori ne o ta eta. Ivwiegbe/unuegbe O vwe otọ sasan vwe Urhobo. Otọ sasan anana o sa ghwa ota yere okpetu cha vwe ota-eta vwe evun re ephere. Oka ka re ota ata, edia ohwo na epha, emu re erue oyen ye ghwa otọ royen cha. Ivwiegbe/unuegbe vwe erhuvwu ve obrabra royen vwe evun ota-eta vwe Urhobo. Emu sasan oyen ghwa ivwiegbe cha kire udje ophu, jere, eghwo/unekon aroyinvwo etc. Iruo nana obo ri fori ne afuere fikiridie, o ghwa erhuvwu rhie eta-eta re Urhobo. O ji vwo ena ro vwo phie oruru ye irueru re Urhobo phiyo oma re ihwo. Ena yere idjerhe re iruo nana ke nene, ke idjerhe re a da ghwa ihwo koko a me no ayen enano yere orhie kpahe ivwiegbe/unuegbe. Eta ve ovue re ayen vwo ke yere kpahe phiyo, a da nabọ fuevre/dje ayen nene idjerhe re erianriye ikokodo re ephere na (Critical Analysis Discourse). Amre re vughe ne ivwiegbe, eranvwo kirighwo vwe eta-eta re Urhobo re eke se gbe obo nyere. Ona re ivwiegbe rhi ghwa erhuvwu rhie irueru re Urhobo mamọ. Ihwo re Urhobo de vwo ota, yere ayen de nene ohwo ghwo, ivwiegbe obo rayen sa ghwa obo kpanan. Ivwiegbe na oyen idjerhe ovo re ohwo sa wan vwo yivwi ohwo re ivun royen vwerhaa. Ekpako re Urhobo, vwe ivwiegbe vwo ha ehaa. Oke re ohwo da mre ne urhemu re ohwo re ota ota na jewee, wo se gbe ivwie yere ota re ohwo na tan a cha ghwa okpetu rhe, oke yena, ofori ne ohwo re ata ota na ke nag be ivwie rere ufuoma sa vwo dia. Enana sasan oyen erhuvwu ve imiovwo sasan ivwiegbe ghwa neneoma vwe eta-eta vwe Urhobo.

ABSTRACT

Silence in Urhobo Verbal Arts is like a double hedge sword having both denotative and tendency of having both positive and negative interpretations at almost the same time depending on the circumstances of its usage. In other words, it is an ambiguous phrase that has both denotative and connotative meanings that could be used to cause communication gap in speech act if not well engaged. This paper examines the place of silence in Urhobo verbal arts and the intricacies that are involved. Silence is an aspect of Urhobo verbal art that engages or employs complete absence of sound or speech in verbal arts especially when sound or speech is most needed in the discussion. This silence art could be deliberate and sometimes necessary for several reasons which is part what this paper is set to discuss. This aspect of Urhobo verbal arts is worthy of study owing to the beauty it introduces to discourses which has a way of compelling the interest

* Department of Languages & Linguistics, Delta State University, Abraka, E-mail: ejobeelo@delsu.edu.ng

** Department of Languages & Linguistics, Delta State University, Abraka, Email: overareben@gmail.com

of individuals in Urhobo verbal arts. The method used involved individual and group interviews of selected persons with adequate knowledge on silence in Urhobo verbal arts and the data were subjected to critical analytical discourse. It was observed that the use of silence in Urhobo verbal art is a tool for fighting during dispute, disrespect to an elder(s) or person(s) whose behaviour is displeased with. Also, it is a tool to save certain situations that may have adverse effects. In conclusion, the silence in Urhobo Verbal Arts has its advantages and disadvantages. In other words, when one chooses not to be disrespectful or when the situation is not conducive to speak wisdom demands that silence is needed but when one observes that the behaviour of someone is displeasing and you need to displease and quarry the person then the choice of silence becomes necessary.

Odjephia (Introduction)

Kẹ ephẹrẹ kẹ ephẹrẹ vwe ena rẹ evwo gbe ohwo enu yẹrẹ iwiegbe. Iwiegbe/unuegbe nana se vwe otọ sasan vẹ obo rẹ ayen mudia phiyọ evun rẹ ephẹrẹ na. Vwe evun eta-eta rẹ Urhobo, iwiegbe/unuegbe vwe iruo kirigwo ro ruẹ ẹkuoma otọ rẹ emu yẹrẹ vwe ota. Ọ vwe oka rẹ aruoke vwo vwia rọ nẹrhe ohwo mre eranvwo vẹ ofẹnẹ. Unueghworo, Unuegbe, Ewwofotovwi, Iwiegbe, enana eta rẹ otọ yẹrẹ ohọ rayen kẹrẹ ohwohwo rẹ asa fan kpo Oyibo ro mudia phiyọ ‘*salience*’ vwe Oyibo. Dedevwo, oka rẹ asa rẹ ada ta vwe evun rẹ ota-eta ọyen me dje otọ rayen phia. Ofẹnẹ rayen sheri kẹ ohwohwo. Awọrẹvwe sasan rẹ Urhobo na sa ghwa ofẹnẹ nana rhe. Kirẹ obo rẹ Ejobeẹ (2014) taro, Ehpẹrẹ rẹ Urhobo vwe awọrẹvwe ihwe gbẹ irinrin (19 dialects). Asa sasan rẹ avware de si iwiegbe yẹrẹ unuegbe vwe isiesi nana, efanfan rẹ ayen mudia phiyọ otọ ọvwo vẹ “**Unueghworo**”, “**Ewwofotovwi**”

Isiesi nana fuẹrẹ otọ vẹ idjerhe sansan rẹ iwiegbe/unuegbe da vwe oma vwo phia vwe eta-eta evun rẹ irueru rẹ eta-eta vwe Urhobo. E che dje unu tẹ emu sasan rẹ iwiegbe/unuegbe ghwa yan vwe erueru rẹ etaeta vwe ephẹrẹ na. Fikiridie nẹ ihwo rẹ Urhobo riẹn ghwa vwe irueru rẹ ayen eje, ọke re ayen de ruẹ emu, kẹ ayen brẹ oka phiyẹ ayen. Idjerhe nana sasan oboto na ọyen avware vwo dje idjerhe yẹrẹ emu sasan rẹ erue a me mre iwiegbe yẹrẹ unuegbe.

Ẹfuẹrẹn rẹ Ẹbe/Ewain rẹ Ihwo Efa Siri (Literature Review)

Ihwo rẹ Urhobo, a mre vughe nẹ, ayen vwe iwiegbe vwo bro oka phiyẹ eta eta rayen uruemu nana vẹ oto okokodo kirẹ obo rẹ opha vwe Ephere efa. Iwiegbe je omamo rẹ oka phiyẹ eta eta rẹ Urhobo. Ihwo rẹ awanre vwe iwiegbe je oka phiyẹ eta rayen, asa oke ewa na, ona nana ji vwe oma phia vwe eta eta. Koyen re, o nẹ uphien kpo uphien. Isiesi nana wian rere a vwo mre vughe ena rẹ iwiegbe vweeta rẹ Urhobo vẹ obo rẹ avwo sero rayen. Iruo nana je ka fuẹrẹn erhuvwu rẹ iwiegbe kugbe obo rẹ ghwo tẹ ẹdẹ rẹ inonẹ. Re vwo ruẹ afuanfuẹrẹ rẹ iwiegbe vwe eta eta, je a wan idjerhe na vwo sero royen. Erhuvwu rẹ ọhẹ evun rẹ iwiegbe vwe eta eta rẹ Urhobo, rẹ ihwo rẹ awanre vwo gharẹ ughwe, vwe oma phia vwe ena rẹ eta eta sansan kirẹ udje; ikuegbe, ipuetri, ine kugbe eha eha.

Kirẹ obo Zhu, O. (2025) vwe ẹbe royen “The Art of Silence” Iwiegbe vwe iruo kirighwo rẹ o ruẹ vwe eta eta, e vwo ruẹ iruo eta eta o mi mu ovue rẹ ohwo vwori vwe ewen yan. Idjerhe evo rẹ ọhẹn wan ruẹ ọnana kẹ ena; Iwiegbe vẹ otọ royen usu: ẹkuoma rẹ obo re phiare, obo phia yere obo re ka phia, sa nẹrhe ohwo mre oto rẹ iwiegbe vweoke rẹ a da ta ota. Ọ nana kẹ ihwo uphe rẹ ayen vwo fa otọ rẹ emu, phiyẹ oshọ phiyẹ ohwo: Iwiegbe ru wọ mre ye, se phiyẹ oshọ ye udu rẹ ohwo, o je sa nẹrhe ohwo wẹnwẹn. Ona nana phiyẹ avwerhe phiyẹ eta eta, obo rẹ evun rẹewẹn: Iwiegbe se dje phia obo re evun rẹewẹn rẹ ohwo ẹkuoma rẹ obo rẹ ohwo na ruẹ wan. Kire udje, ohwo de mu opharo phiyẹ

je o gbe ohwo ivwie, onana se dje phia ne oma vwerhero. Iwiegbe na oke evo, sa nerhe e roro obo re evun reewen re ohwo ofa. Oma da vwerhe ohwo, ohwo de mu oma phiyo yere ivun de miovo ohwo ivwiege je phia. Orukugbe: Iwiegbe vwe ona re o vwo ru e ihwo kugbe isiesi, edon, ohonre yere ogidi kugbe eta re hre asa mi no. O nana uvi re erhuvwu re ivwiege. Zhu tare ne vwe evun re ephere re Kathakali vwe Indian, 'Iwiegbe vwe eta re a ta ke ohwohwo' o de dje kpahe erhuvwu re ivwiege vwe eta re a ta ke ohwohwo, o je ta ne ivwiege vwo oto re oghwa yan, nerhe ohwo roro kodo re vwo chure obo kugbe. Kire emu re Udje, ivwiege vwo ona reo vwo rhuere ihwo phiyo ufuoma me dia oke evo.

Iwiegbe vwo ona reo vwo rhuere akpo, sero re irueru ve uruemu re Urhobo, ke ohwo ohon, yono ohwo aghwanre, ke ohwo oma vwerhe kugbe e muo vie re obo e segbuyota. Ekevuvu, ivwiege vwe eta eta vwo ebaen e re no soo, ke o ke ghuru. Ebaen na evo kena; e gbe obo nye irueru re Urhobo, a je ephere naa, e ji ri se eranvwo evo ye oto, ekuakua ri sherhe kire ikomputa che uyono re Urhobo ukoo. Uyono nana, ka wian kpahe obo re a sa vwo sero re ivwiege vwe eta eta re Urhobo, o je ka fueren erhuvwu roye vwe evun re akpo re Urhobo, hren ebaen na fioto me je rhuere obo re chore. Re a vwo fueren enana eje, je uyono na nabo je kpahe ivwiege vwe eta eta re Urhobo, erhuvwu royen kugbe obo re o vwo fo ne e bro ebe rhuere yere vwe te.

Eshkurbonova (2023) fueren ivwiege vwe evun re eta re a ta ke ohwohwo, o de je ona ro sa vwo rhuere uruemu re ihwo ve obo re ayen yere wan. O ji dje phia ne ivwiege, se dje obo ro evun reewen re ohwo, obo re ohwo ke ru, kugbe obo re o nene ihwo yere wan. Iwiegbe oyen idjerhe ovo kirighwo ro se dje obo re ihwo yere wan, o mi ji dje obo re evun re udu re ohwo. Isiesi nana ghwe obo kpahe iruo re ihwo efa ruru, o da tere vie erhuvwu re ivwiege vwe eta re Urhobo. Isiesi nana wian rere a vwo mre ne ona nana vwe eta re Urhobo ghwruru.

Isiesi kpahe Iwiegbe vwe eta re Urhobo, e ru ro rere a vwo mre vughe edia re ivwiege vwe erianre kpahe eta eta re Urhobo. O ji dje obo te irueru re a vwo mre ihwo vughe kugbe ero ewwote rayen.

Ena re Evwo koko Eta kugbe Obo re Afuere Ayen Wan (Methodological Approach)

Ena yere idjerhe re iruo nana neneri, ke idjerhe re avwo ghwa ihwo koko ada ne ayen enano yere orhie kpahe ivwiege/unuegbe. Isiesi nana nabo dje kpahe ena nana sasan re avwo ghwa idata na koko. Owian nana kpahe ivwiege/unuegbe vwe ikun-egbe, ipuemu ve ine, uchebro, erhuvwu ve imiovo rayen vwe irueru re Urhobo etc..Eta ve ovue re ayen vwo ke yere kpahe phiyo, a da nabo fueren/dje ayen de nene idjerhe re erianren ikokodo re eta efueren re ephere na (Critical Analysis Discourse). Ikun-egbe, ipuemu ve ine, kugbe eta re uchebro ve oto rayen vwe Urhobo nabo dje ayen ve idje sasan evun re ephere na.

Iwiegbe/unuegbe vwe Ikun-Egbe (Silence in Story Telling)

Vwe evun re ikuegbe vwe Urhobo, ovwe oke re ohwo vwo ke erhore ohwohwo. Oke re ohwo ro gbe ikun na de gbe nu, ihwo re etyin ke ayen kpaen phiyo. Oke re ihwo na ra kpahe phiyo, je o hirie phiyo ivwiege/unuegbe. Onana sa nerhe ogbe-ikun roro emu sasan yere bueun. Kire obo re ovwa vwe akpo na eje, evun ikun-egbe, o vwe oke re ohwo me fo gben omoke kpen re ovwo ke erhore. A vwe onana vwo vwe omona phiye eta eta. Onana idjerhe re evwo nyo ohwohwo ikun na me nabo ro ohwo. Ona nana vwe ewen re ohwo phiye emu/obo re ata yere obo re ohwo na rienre. Ihwo re egbe ikun na ke na ra kpahe phiye ikun na, o sa ghwa omoshore yere oguegue cha.

Ona ofa re amre vwe ikun-egbe, oke re o de gbe ikun n ate asa, ko gbe ivwie/unu phiyo siene o se vwo mu ihwo na nene oma yere ovwo rien se ihwo na nyo yere rien obo re o ta o me je nerhe ihwo na fueren ikun ayen me re mren vughe, obo re ikun na evwa yere obo re ayen yono ne ikun na rhe.

Iwiegbe/Unuegbe Ipuemu Ve Ine (Silence in Poetry and Songs)

Itun ri sie Ipuemu ve Ibuine re Urhobo rien kpahe ena re iwiegbe/unuegbe irueru re ine esuo. Iwiegbe yere unuegbe vwie eherie yere eghon phiye ipuemu yere ine na. Iwiegbe/unuegbe onerhe ohwohwo nyo ohwohwo. Ke obunine ke rien kpahe ona nana mamọ fikiridie, o ghwa urhuru-eghringhrin cha o mi re dje oka phiye eta yere urhieta re ine na.

Iwiegbe/Unuegbe vwe Uchebro (The Role of Silence in Advisory Speech)

Kire obo re Ejobee (2017) taro, ota-eta oyen okpako vwo ke esio. Fikiridie, a ta ota ben kesiena esio ke rhe. Vwe uchebro, ihwo re Urhobo vwe eta sasan re ayen vwo bro ihwo uche. Ihwo re Urhobo evonre ve oghon vwe kemukemu re ayen rue. Udje re oyen ovo ko na. Oke re ede bro ohwo uche vwe Urhobo, ohwo re e bre uche na ko fotovwi/kerho siene eta re a take na nabu ruo. Onana odjephia ne ohwo re e bre uche na muegbe re ovwo yono kugbe reyọ uchebro na vwo ruiuo. Oke re ohwo ro ta eta da ta je ohwo re ebruche kpanvwiyo, oyen odjephia ne ohwo re e bre uche na vwe oghon je o je gouno yono. Fikiridie, Urhobo bre ise ne "ohwo re o bre ohwo uche wanre ne ohwo". Ne onana, koyen soro ohwo re e bro uche o vwe ivwiegbe. Ohwo re o bre ohwo uche na da guono ne ohwo re e bre uche na kpahe phiyo, ko vwe uphe vwo ke ohwo na.

Obo re ota-eta na evwa oyen che djephia se ohwo re e bro uche na che vwo kpahe phiyo. Oke ovo, ofori ne ohwo na kpahe phiyo, oke ovo, oforii. Etine oyen Oyibo wan ta ne "salience is golden" (odirin vonre ve erere). O da diane ekpahon phiyo na cha ghwa ota rhe, ofori ne ohwo gbevwe/gbeunu ekevuovo, o da diane obo re ofori ne ohwo na kpahe phiyo je ohwo na ruoo, oyen na djephia ne ohwo re e bro uche na vwe oghon. Onana sa ghwa okpetu ofa rhe. Ona koyen soro oke re a da ta eta etona, ohwo re a ta ota na ke na ko nabu kerho kiridie, ofori ne onien se o cha kparhe phiyo yere o cha kpahe phiyo. Kire udje; Oke re ihwo re ta eta na mudia phiyo evun re eta-eta na okpemu mamọ evun re eta-eta vwe Urhobo fikiridie oyen che dje se ohwo re a ta ota na ke na gbe ohwo ro ta ota na ivwie yere enu. O sa dia oke re omaemuovwiyo yere omavwerhovwe.

Erhuvwu re Iwiegbe/Unuegbe vwe Irueru re Urhobo (The Beauty/Advantages of Silence in Urhobo Culture)

Irueru re ihwo re Urhobo vwa buebun. Oka re irueru na oyen ji ne kpahe phiyo oka re eta re ata. Dedevwo, evun re irueru na eje, ogho emuo okarọ. Onana koyen nerhe amre erhuvwu sasan ne irueru etioye cha. E che dje unu te evo rayen

Oresuosu, ogho ve omaevwokpoto. A vwe iwiegbe/unuegbe vwo mue ogho evun re irueru re ihwo re Urhobo mamọ. Oke re ada ta ota ke ohwo ohwo re a ta ota na ke na de fotovwi nabu kerho re obo re ata ke na, o na djephia ne ohwo re ata ota na ke na vwe ogho. Obo re ohwo na kpahe vwiye ota wan oyen idjerhe re avwo rien se oheo na vwe ogho yere omaevwokpoto. Marho ohwo re ata ota na ke na me die ohwo re ovwo ode yere edia evun re ekuoto etioye.

Orire, omaemuovwiyo ve uvveri: Vwe Urhobo, omaemuovwiyo ve uvveri oyen idjerhe ofa re ovonre ve erhuvwu evun re irueru re ihwo na. Iwiegbe/unuegbe oyen obo re ghwoto oke re oma emuovwiyo ve oke re uvveri. Onana mudia phiyo idjerhe iv:

- (i) O sa oke re ohwo de ru cho

(ii) ọke rẹ emu rẹ omaemuovwiyọ da phia

Ọ da diẹ ọke rẹ ohwo na de ru chọ, omaemuovwiyọ vẹ uvweri na sa nẹhẹ kemukemu rẹ ohwo na ru chọ na, e se vwo ghovwo fikiridie ọyen odjephia nẹ ohwo na rọvwe oruchọ royen. Omaemuovwiyọ vẹ uvweri na ghworoma rẹ ihwo rẹ Urhobo mamọ. Obo rẹ ghwo nyo rẹ ihwo ta vwe oka rẹ eta-eta etiye kọ na: 'oji siomaa a nyanvwo'. Ọnana mudiaphiyọ nẹ oka rẹ ohwo etiye, evwo ghovwo.

Ọ da ra diẹ ọke rẹ emu rẹ ọbrare da phia, ọyen ọke rẹ omaemuovwiyọ vẹ uvweri rẹ ihwo gbe ivwie yere gbeunu vwọ kerhọ rere auyen sa nabọ rien obo rẹ ayen cha kpahe phiyo ota na rereyo, ovwu ọgaga vwo je dia. Ọnana vonre vẹ erere mamọ. Oka rẹ etaeta etiye vẹ ekpahon phiyo rayen vonre vẹ ena sasan mamọ evun rẹ irueru rẹ Urhobo. Erhuvwu nana ivẹ rure emu sasan vwe ete-eta vwe Urhobo fikiridie, o sie ẹghwo/unuekon, oghore, avwro, okpetu nẹ uhrin/uvwre rẹ ihwo na.

Umiovwo rẹ Iwiegbe/unuegbe Ghwa Yan (Disadvantage of Silence in Verbal Arts)

Kire obo rẹ ọvwa vwe ke-asa-ke-asa, ke-emu-ke-emu rẹ ovwe erhuvwu o ji vwe umiovwo. Iwiegbe yere unuegbe ghwa emu buebun yan vwe irueru rẹ eta-eta vwe Urhobo. Isun rẹ imiovwo etiye evo kena:

(i) Oshenyen: Ọke rẹ ada ta eta vwe evun rẹ ephere na ohwo rẹ ọ ta ota na da diẹ okpako yere ọguonọ shenyen ohwo rẹ a ta ota na ke, ohwo rẹ ata ke na ko gbeivwie yere rure unu royen rere e je se nẹ oyinwaro. Ọnana ghwa oshenyen cha mamọ.

(ii) Ọnerhe eta-eta kre otọ: Ọke rẹ ohwo ovo da ta eta je ihwo rẹ icheko kerhọ yere gbeivwie, ohwo na da ta nu besie ihwo ijabi cha vwọ kpahe phiyo, ọnana kọ nẹhẹ eta-eta etiye ko gro ekidiotọ etiye kọ ben ihwo.

(iii) Ọ ghwa ẹghwo, oghore, ophu cha: Ọke rẹ ada ta eta vwọ ke ohwo, ohwo rẹ ata ota na ke na de gbe ohwo rọ ta eta ivwie/unu, ọnana sa ghwa ẹghwo, oghore, ophu cha fikiridie, ohwo rọ ta ota na sa reyọ nẹ ota rẹ ọyen tan a ohwo na sere gbẹ emuovoo koyen sorọ rẹ ovwo gbe ọyen ivwie yere enu. Ọke re ada ta ota, ode fo nẹ ohwo rẹ ata ota na ke na kpahe phiyo, ohwo na kọ kpahe phiyo siene ẹghwo, oghore, ophu vwo no.

Ekuophiyọ (Conclusion)

Vwe isiesi nana, amre emu sasan yono vwe evunroyen vwọ kpahe owian yere edia rẹ iwiegbe/unuegbe vwe eta-eta evunre irueru rẹ ihwo rẹ Urhobo. Ota eta ọyen ye ephere kire obo rẹ Anagbogu, N. Philip Mbah, B. M. and Eme, Cecilia (2009) taro. Ota eta nana ọyen evwo vughe ihwo, muẹ ode yere dje obo rẹ ihwo na epha. Vwe evun rẹ ota nana ata na, o vwe idjerhe yere ena sasan rẹ avwo ta vẹ obo rẹ a kpahe phiyo eta na siene obo rẹ esoro rẹ avwo ta eta na sa vwọ ru uvwevwi yere shephiyo. Fikiridie, ota/eta rẹ a rien taa yere a rien kpahe phiyo, ọ sa ghwa emu buebun yan/nene. Ọnana rẹ ihwo Urhobo nabọ mre vughe koyen sorọ rẹ ayen vwe eta-eta vwọ ha ehaa.

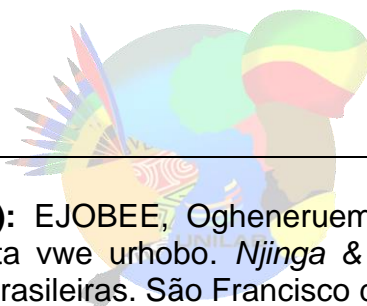
Kire obo rẹ isiesi nana nabọ fuere, ovwo ọke sasan rẹ o dje oka rẹ ota rẹ ofori nẹ a ta vẹ oka rẹ ekpahon phiyo rẹ ayen. Eta na de fo ekpahon phiyo, ofori nẹ ohwo/Ihwo rẹ a taro ke na me kpahe phiyo ore foo, ofori nẹ ohwo/Ihwo rẹ a taro ke na mi gbe ivwie yere unu phiyo. Emrevughe rẹ ọnana emurode vwe eta-eta vwe Urhobo. Ọna ye sorọ Uwajeh, M.K.C (2010) vwọ ta nẹ ota-eta vẹ efan yere obo rẹ eta na mudia phiyo ọyen ye ephere efuere mudia phiyo. Vwe idjerhe ofa, eje vẹ otọ rẹ eta na ọyen ye ephere eje vẹ uyono royen mudia phiyo.

References

- Anagbogu, N. Philip Mbah, B. M. and Eme, Cecilia (2009). *Introduction to Linguistics*. Awka: J. F. C. Ltd.
- Crystal, D. (2015). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Ejobee, O. L. (2014). "Issue in Language, Thought and Culture" *Abraka Humanities Review*. Vol. 6 No. 3.
- Ejobee, O. L. (2014). "Orality of Proverbs in Urhobo Utterance" in *Nigerian Journal of Oral Literatures*: NOLA: Vol. no. 4 pg. 129-136.
- Eshkurbonova, A. (2023). "Expression of Silence in Dialogues in Artistic Texts". *International Scientific Journal of Science and Innovations*. Vol. 2. Issue 11.
- Ojaide T. (2007). "Urhobo Proverbs and Axioms". in *Urhobo Language Today*. Malthouse Press Limited, Lagos.
- Uwajeh, M.K.C (2010). *Beyond Generative Grammar: A Course in Performance Linguistics*. (2nd Edition): UNIBEN: University of Benin Press.
- Zhu, Q. (2025). "The Art of "Silence" in Interpersonal Communication". *Journal of Modern Linguistics*. Vol.15 . Issue 1.

Recebido em: 23/02/2025

Aceito em: 24/06/2025

Para citar este texto (ABNT): EJOBEE, Ogheneruemu Lucky; OVERARE, Benjamin Akpovona. Iwiegbe vwe etaeta vwe urhobo. *Njinga & Sepé: Revista Internacional de Culturas, Línguas Africanas e Brasileiras*. São Francisco do Conde (BA), vol.5, nº Especial II, p. 108-113, jul./dez.2025.

Para citar este texto (APA): Ejobee, Ogheneruemu Lucky; Overare, Benjamin Akpovona. (jul./dez.2025). Iwiegbe vwe etaeta vwe urhobo. *Njinga & Sepé: Revista Internacional de Culturas, Línguas Africanas e Brasileiras*. São Francisco do Conde (BA), 5 (Especial II): 108-113.